

Introduktion - 00:00:01

Anförande av filosofie doktor Torsten Althin vid Svenska Uppfinnareföreningens Jubileumssammankomst på Tekniska Museet den 10 november 1961. Titeln är Uppfinnartanken.

Torsten Althin - 00:00:19

Herr ordförande, mina damer och herrar. För några dagar sedan hade jag tillfället här på Tekniska Museet följa en serie föredrag kring ämnen om celest mekanik, rymdfärder och alla möjliga underliga telekommunikationer. Föredragen låg på en hög vetenskaplig nivå och de uppnådda resultaten var baserade på en oerhört lång forskningsverksamhet. Men mitt i all lärdomen som dessa föredragshållare spred här på museet så var det en utav dem som plötsligt föll tillbaka på Pythagoras gamla klassiska sats. Och då klack det till en teknikhistorikers hjärta och jag tänkte: det är ju för väl att den lever kvar även och är tillämpbar även när det gäller rymdfärder. Man säger så lätt att det är ingenting som är nytt under solen, vilket ju är fullkomligt felaktigt. Det finns massor av ting som är nya. Men ofta sagt också det att en uppfinning är någonting som inte har funnits förut. Det är också en sådan banal osanning, för att inte säga skär lögn, som man så gärna slänger omkring med.

Torsten Althin - 00:01:46

Men låt oss stanna ett litet ögonblick inför det här begreppet uppfinnartanken som nu står som rubrik för mitt anförande här idag. När man tänker efter lite närmare så ska man snart finna att varje maskin endast är tjänare åt ett visst tillvägagångssätt och att det har uppstått ur detta tillvägagångssätt. Alla samfärdsmedel, för att ta något exempel, har utvecklats ur just denna tanke. Tanken på att ro, tanken på att segla, tanken på att åka, att flyga och inte ur båten, vagnen och flygmaskinen. Uret, det har uppstått, med tanken på att mäta tiden, liksom precisionsmåttssystemet kom fram via tanken att med största noggrannhet mäta och kontrollera längder. Enligt mitt sätt att se, bör detta betraktas som den grundläggande uppfinnartankens verkliga och djupa innebörd. Om vi nu tar detta som utgångspunkt så kan man fråga sig, vilka uppfinnartankar återstår det då att tänka i framtiden, som verkligen skulle innebära någonting nytt under solen? Jag låter mig vända på det och säga, vad kan vi idag? För att ta lite grann ur högen, vi kan färdas långsamt i fordon, vi kan färdas med överljudshastighet.

Torsten Althin - 00:03:21

Vi kan tala med varandra på praktiskt taget obegränsade avstånd. Vi kan se varandra, människor och händelser, på längre avstånd än vad ögat kan nå och till och med längre än vad de optiska hjälpmedlen kan nå. Vi kan göra natten till dag på många sätt, men framför allt med artificiellt ljus. Vi kan konservera, det viktigaste av allt, tal och ljud och för all del också oljud, vilket just nu sker på den här inspelningsapparaten. Vi kan leverera om molekyler och atomer i naturens värld och åstadkomma nya ämnen och ämneskombinationer. Och vi kan förstöra levande och död materia med djävulska medel. Vi kan tusen andra saker som var och en själv kan få fylla på i detta uppfinnartankens väldiga program. Det vore nog kanske lika nära till hands att forskare och uppfinnare ökade ut programmet med sådant som vi ännu inte kan. Jag är rädd för att detta inte blir så förfärligt lätt som man tror och själv avstår jag från att göra det. Man kommer nämligen då in på filosofiska spekulationer och samhällseliga problem som till exempel: kan vi konsten att leva?

Torsten Althin - 00:04:52

Kan vi planera för framtiden? Kan vi använda våra kunskaper på rätt sätt? Kan vi överhuvudtaget vara människor? För uppfinnartanken öppna frågeställningar står otvivelaktigt här till förfogande i obegränsat antal. Men låt oss nu tänka ett slag på de mer traditionella begreppen bakom uppfinnartanken eller uppfinnartankarna. Vi kan då finna att varje fullt utvecklad maskin, den är sammansatt, det är en sammansatt kollektiv produkt. Jag ska ta ett mycket enkelt exempel. En maskinvävtol, bakom den ligger ungefär 800 särskilda uppfinningar. Och bakom en kardmaskin, för att nu tala om någonting som också i våra ögon ganska enkelt finns icke mindre än ett 60-tal patent. En uppfinning är aldrig en enda uppfinnares verk, hur stort hans snille än må ha varit, utan det är resultatet av otaliga människors successiva bemödanden, under skilda tider och ofta med helt olika syften. När man tillskriver en enda person äran av en uppfinning eller upptäckt, är detta en konventionell orättvisa egentligen. Den är oftast beroende på en envetens patriotism och på det idémässigt ganska egendomliga, men i praktiken ytterst välbehövliga förhållande som kallas patent, patentmonopol.

Torsten Althin - 00:06:33

Och som sätter en enda juridisk person i stånd att få ett finansiellt vederlag, en ersättning, under viss tid för att han, och just han, råkar vara den siste eller senaste länken i den ytterst komplicerade sociala process som åstadkommit själva uppfinningen. Nu för tiden kan man kanske med större rätt än någonsin tidigare konstatera att den samlade mängden, det samlade kunskapskapitalet och den tekniska skickligheten överskrider det individuella och nationella jagens gränser. Att glömma detta faktum, det är att sätta vidskepelsen i högsätet och att undergräva uppfattningen om teknikens eget grundläggande planetariska fundament. Varje uppfinning eller upptäckt innehåller alltid möjligheten och nödvändigheten av nya uppfinningar och upptäckter. Varje uppfyllt

önskan väcker tusen andra önskningar. Varje triumf över naturen eggjar till ännu större triumfer. Varje arbetsbesparande maskin kräver för sin framställning fler och fler intellektuella insatser, flera uppfinnare, flera ingenjörer, flera förmän och arbetare i takt med den nya maskinens tillverkning och användning i allt fler och fler exemplar. Vi är inne i en enorm malström.

Torsten Althin - 00:08:11

Men ytterst är detta konsekvensen av den ursprungliga uppfinnartanken, den tanken som någon gång rinner upp i en enda hjärna, samt säg två hjärnor samtidigt om förutsättningarna är ungefär likartade. Men hur löper det då från den första idén till den slutliga produkten, om nu någonsin en produkt är slutlig? Riskerar vi inte att individen kommer bort i denna mångfald och denna våldsamma malström av uppfinning som föder uppfinning, av önskan som framkallar ny önskan? Kommer inte den individuella uppfinnartanken bort i det numera så starkt och stort organiserade forsknings och utvecklingsarbetet? Överraskande nog har man nyligen funnit att i Förenta Staterna större delen, inte mindre än ungefär 70%, av det åtminstone kommersiellt mest värdefulla nyskapandet ännu i denna dag kommer fram från enskilda uppfinnare, medan den mindre delen kommer från industrins egna stora organiserade insatser. Det har till och med, och tydligen från mycket goda grunder, sagts att uppfinnaren i den gamla vedertagna bemärkelsen, ska vi säga den gammaldags uppfinnaren, det finns så många härliga sådana i den här staden idag, att ännu alltjämt är vetenskapsmannen överlägsen i att finna de värdefulla uppslagen. Om det nu är så, vilket man påstår, så skulle jag för min del tro att detta beror på att det som sker i dag finns, inte bara i Amerika utan i lite varstans, ett antal individer som medvetet eller omedvetet just har känslan för och förståelsen för vad jag här tillåtit mig lägga in i begreppet uppfinnartanken.

Torsten Althin - 00:10:14

Om antalet patentansökningar är ett mått på uppfinnaraktivitet, är det med oro att konstatera en viss minskning i antalet svenska patentansökningar, medan särskilt amerikanska och tyska ansökningar fortsätter att öka, även om takten numera är något mindre än vad den har varit tidigare. Jag kan inte svara på varför det är på det här sättet. Det kan finnas många skäl. Men det enda jag skulle säga som teknikhistoriker är möjligen att ge ett litet råd. Skulle man inte ibland kunna låta bli en massa småfuttigheter i uppfinnarfrågor? Kunde man inte låta dem falla bort? Kunde man inte ibland låta patentkvistigheter och andra versitetsfrågor likaledes liksom skingras? Skulle man inte istället sikta efter de stora linjerna och vara uppmärksam på det väsentliga som ligger i själva uppfinnartanken, så som den här har viserat? Detta kommer i så fall helt visst att löna sig i det långa loppet, både för individen och för vårt land i dess helhet. För vi måste minnas att det viktigaste av allt är det som uttrycks i de latinska orden på Nobelprismedaljerna och som på svenska lyder Lyckligt när människans liv uppfinnarens bragder förädla.